

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
 Budapest, V. Kobáry-utca 4. II.
 Telefonszám: Lipót 974-24.
 Minden pénz a lelkész-i hivatal címére
 küldendő.

Felelős szerkesztő:
JÓZAN MIKLÓS
 Munkatársak:
 Botár Imre - Buzogány Anna
 dr. Csiki Gábor

Megjelenik havonként.
 Előfizetési ára:
 Egy évre 4 pengő

Torda: 1568.

HATÁRKÖVEK

Pozsony: 1848.

az unitárius egyház történetében. Ezekben a helyeken mondotta ki az országgyűlés előbb Erdélyre, azután egész
 Magyarországra nézve, hogy **az unitárius vallás bevett vallás** (recepta religio)

TARTALOM.

A király.	==	Szerkesztő.
Társalgás.	==	P. b.
Az ember boldogsága.	==	Polgár Lipót.
Dr. Csiki Gábor előadása a nemzetközi ifjusági konferencián Utrechtben.	==	Dr. Csiki Gábor.
Hírek.		

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, V. Koháry-utca 4. II.
 Telefonszám: Lipót 974-24.
 Minden pénz a lelkészi hivatal címére
 küldendő.

Felelős szerkesztő:
JÓZAN MIKLÓS
 Munkatársak:
 Botár Imre Buzogány Anna
 dr. Csiki Gábor

Megjelenik havonként.
 Előfizetési ára:
 Egy évre 4 pengő

Torda: 1568.

HATÁRKÖVEK

Pozsony: 1848.

az unitárius egyház történetében. Ezeken a helyeken mondta ki az országgyűlés előbb Erdélyre, azután egész Magyarországra nézve, hogy **az unitárius vallás bevett vallás** (recepta religio).

A király.

(Szent István Ünnepi Hét Társadalmi
 Nagybizottságának)

„Hol vagy István király?
 Téged magyar kíván...”

Tekintetes Nagybizottság! — Nekem alig kell szóval méltatnom a Szent István ünnep jelentőségét, hiszen tudvalévő dolog, hogy az utóbbi években teljes papi díszben ott voltam, mint felsőházi tag is, mint protestáns egyházfő, az augusztus 20-iki körmenetben. Aki látta — idegen vagy jóbarát — mondhatott ezt is, azt is. De egy bizonyos. És ez az, hogy a vallási cultusz iránt táplált ősi tiszteletem mellett a szívemben élő, rajongó, hazafias érzés vitt oda. Csak természetes, hogy az idén is elmegyek.

Azért megyek el, mert én, a pogány magyarok ivadéka, Szent Istvánnak köszönhetem, hogy keresztény vagyok. Tagja annak az egyetemes Egyháznak, amelynek feje: a Krisztus.

Elmegyek, mert Szent István erősítette meg a régi **gyepüket**, hogy a külföldi kalandok helyett békés, rendes napi munkában ed-

zódjék a magyar lélek s határainkon belül terjedjen a közrend és a jólét, mint az általános művelődés hathatós eszköze.

Elmegyek, mert fiának senki soha jobb tanácsot nem adott, mint az első magyar király az ő atyai intelmeiben. Ugy tetszik nekem, hogy a nagy király bölcsesége és az Isten szent színe előtti alázatossága nagyobb diszt kölcsönöznek neki, mint a fején tündöklő szent korona. Ez az igazi glória, melynek fényében viszatükröződik s új értelmet, óriási jelentőséget nyer ezerévek minden gyásza, minden dicsősége. Ebben a mi Hazánk ma is magáénak vallja ország-világ előtt a történelmi határokat.

A Szent-Jobb körmenetben — ott van Szent István birodalma.

Szerkesztő.

Társalgás.

(St. Francis de Sales, 1567—1622.)

Testvéreim, ápoljuk a közönséges keresztény erényeket, amelyek a kereszt tövében gyökereznek, mert azokat a Krisztus vére öntözi. Ilyenek: az alázatosság, türelem, jó kedély, szivesség, szolgálatkészség, figyelem, jó akarat, rokonszenv, megbocsátás, egyszerűség és a többi és a többi.

Ezek az erények olyanok, mint az ibolya, amely szereti az árnyas helyeket. Ott virít a legszebben, ott várja az üdítő harmatot s bár nem keresi a csillogást, maga körül mindenfelé jó illatot áraszt.

Vannak ezenfelül nevezetes, nagy erények, amelyek a kereszt homlokán ragyognak. És méltán. Kivált, ha szeretetből fakadnak és abból nyerik táplálékukat. Ilyenek: a bölcsesség, igazságosság, buzgalom, bőkezűség és a többi és a többi. És mindenki óhajtja az erényeket és nagyrabecsüli azokat, mint a krisztusi kereszténység jellemző vonásait.

Amde jól vigyázzunk, mert a látszat csal. Az igazi lelki nagyságot külső mértékkel megítélni nem lehet. Megtörténik, hogy a hívő

lélek a legközönségesebb keresztény erényt is a jézusi szeretet jegyében gyakorolja; míg a megcsodált erény csak tündököl, de nélkülözi a szerető szív áldott melegét. Már pedig Isten előtt az a fontos. Minden igaz érték fokmérője: a szeretet.

Szeretem az imádságot, mert az imádság a lelke minden erénynek.

Szeretem az áhitatot, mert az által minden munkámat az Isten szolgálatára szentelem.

Szeretem az alázatosságot, mert általa megszabadulok mindennemű fennhéjázástól magamat és a saját szerepemet illetőleg.

Szeretem a jó kedélyt, mert benne mindenkihez lehet egy szép szavam, egy szíves mosolyom.

Szeretem a türelmet, általa kész vagyok elviselni a földi élet minden nyomorúságát.

Ezek az igazi keresztény erények. Ezekben gyakoroljuk magunkat, mint a nagy Mester tanítványai! —

P. b.

Az ember boldogsága.

(A budapesti Dávid Ferenc Egylet 1928. április 20-án tartott vallásos estélyén előadta Polgár Lipót presbiter)*

ISTEN minden embert boldogságra teremtett s földi életünknek egyedüli célja, hogy a boldogságra való érdemeket megszerezzük.

Az út, melyen a boldogságra eljutunk, a krisztusi tanoknak a következők szerint való ismerete és követése; bevezetője pedig ez az

IMA

EGY AZ ISTEN

S szeretet, munka és becsület

Kapcsol vele egybe bennünket.

Óh Isten, örök reményünk, ki kezdedben tartod életünket s rendezed sorsunkat, nem kérünk mi Tőled külső gazdagságot, hanem inkább benső erőt, hitet, reményt, bizalmat és szeretetet, hogy akaratodat betölthessük. Ké-

rünk cselekedjed, hogy megfelelő testi és lelki erővel fogadjunk minden fáradságot és minden szenvedést s csak arra törekedjünk, hogy dicsővé és szentté tegyük az életet, melyet reánk bízál; kezünknek minden munkája hadd legyen Neked szentelve, napjaink s óráink legyenek betelve a kötelességek iránti hűséggel, nemes érzelmekkel és gondolatokkal. Áldásaid bennünk soh'se találjanak hálatlan szívekre, szenvedéseink közt is éljen bennünk a hit és bizalom Te irántad Atyánk és Istenünk iránt; embertársainkkal szemben legyünk kitartók a szeretetben, készségesek a segítségben, gyorsak a megbocsátásban. Gondviselő szereteted örködjék felettünk ezután is, örködjék otthonunk, községünk, hazánk és királyunk, kormányzónk, nemzetünk

* Füzet alakjában 50 fillérért a szerzőnél (VIII. Práter-u. 9.) vagy az egyházközség irodájában kapható.

s Anyaszentegyházunk, a mindenség, az emberiség felett.

Béke minden házba, szeretet minden szívbe és áldás a hazára. Ámen.

*

Boldognak, Istentől megáldottnak érzem magam
[gamat,
Hogy Krisztus Urunk nyomdokain járhatom
[utamat.

Krisztus evangéliuma.

JÉZUS KRISZTUS az emberiség legfőbb eszményképe s legnagyobb tanítómestere, Máriától, a Dávid király nemzetségéből való József feleségétől született Betlehemben, Palesztina, Júdea nevű tartományának fővárosában.

Nagyráhatottságának tanujelét, a gondos szülői szeretet vezetése mellett már kora ifjúságában mutatta, de nyilvánosan csak fenkölt lelkének teljes kifejlődése után, férfikora elején lépett fel.

Ez időben Jézus körülbelül harminc éves volt s midőn Názáretben, ahol nevelkedett, szombatnapon szokása szerint bement a zsinagógába, felállt, hogy a Szentírásból olvasson. Odaadták neki Ézsaiás prófétának könyvét s amint kinyitotta, megtalálta azt a helyet, ahol ez van írva:

AZ ÚR LELKE RAJTAM S MINDEN
HALLGATÓN!

Elküldött az Úr, hogy örömhírt mondjak az egész
[világnak,
S hirdessem az üdvöt azoknak, akik Isten útján
[járnak.

Aztán betette és visszaadta a könyvet. Minden szem feszülten figyelt rá a zsinagógában. Ő pedig e szavakkal:

Imára nyitom meg beszédes ajkamat,
Hogy üdvözüljön mind, ki él az ég alatt

elmondá az Igével kapcsolatos imát s az idevonatkozó írásmagyarázatot, amely az ő messiási küldetésének alapja, mert így szólt róla az Úr:

Szent fiam a Jézus Krisztus eljöttével
Új frigyem lett a világ minden népével,
Szívükbe s lelkükbe oltom törvényemet
S az egész világ ismét népemmé lehet.

Azután így szólott hallgatóihoz: Ez az Irás, amit hallottatok, ma teljesedett be. S mindnyájan igazat adtak neki s álmétkodtak ajká-

* Kapernaumtól és a Genezáret tavától északra, Szafed városa mellett.

nak igéző beszédén, mert tudták és érezték, hogy benne felmagasztosul a világ népeinek minden erénye, boldog multja, fájdalmas jelené s a jövő minden vágyódása és reménye.

Aztán e napokban otthagyván Názáretet, városról-városra, faluról-falura vándorolt, prédikált s hirdette az Isten országának evangéliumát. Tizenkét tanítványa s egynehány asszony kísérte. Tanításának alapja a szeretet vallása volt.

Ezt a vallást tekintem én annak az útnak, amelyen a boldogságra eljutunk s erről szólok a következőkben:

JÉZUS KRISZTUS szeretet vallásának legkimagaslóbb tanítása a HEGYI BESZÉD, amelyet a „BOLDOGSÁG HEGYÉN”^{*} mondott a köréje sereglett népnek, ekképen:

1) Boldogok a lélekben gazdagok, mert ők az Istent ismerik.

2) Boldogok a tiszta szívűek, mert ők az Istent szeretik.

A lélek az, mely által Istent ismerjük,
S tiszta szívünk, amellyel őt szeretjük.

3) Szeressétek felebarátaitokat, mint magatokat s ne bántsátok még ellenségeiteket sem.

Ki Istent s embertársát szereti,
Boldogságát már e földön meglesi.

4) Tégy jót mindenkivel s soha se mulassz el egy alkalmat, amikor jót tehetsz.

Tudd meg, ha jót teszel, hogy Isten téged méltatott,
Hogy tégy helyette mennyei dolgot, jó nagyot.

5) Aki kér, annak adjatok s amint akartjátok, hogy veletek bánjanak, ti is úgy tegyetek.

Mindenki a mennyben annak a kenyérnek termését találja meg, amit a földön elosztott.

Ha földi kincsed anyagiakban még oly kevés,
Böven terem számodra a szeretet és jóltevés.

6) Áldjátok azokat, akik jót tesznek veletek, de ne kárhoztassátok azokat sem, akik titeket üldöznek; sőt iparkodjatok őket is jó útra vezetni.

A legnagyobb jótéteményt az teszi,
Aki a bűnöst is jó útra vezeti.

7) Teljesítsétek mindenkivel szemben kötelességeiteket és senkitől a jogosnál többet ne követeljétek.

Legyetek a kötelességek teljesítésében az elsők, s az előnyök élvezetében az utolsók.

8) *Megbocsássatok ellenségeiteknek is, s ti is bocsánatot nyertek.*

Bűnössel szemben is — amit ember megtehet —
Legjobb törvény, a megbocsátás és szeretet.

9) *Senki se torolja meg rosszal a rosszat, hanem inkább mindig jót tegyetek egymással és mindenkivel.*

Aki téged kövel dob, nyujtsál annak kenyeret,
Sőt kalácsot is, ha módod van, hogy teheted.

10) *Szüntelen imádkozzatok s Istennek mindenben hálát adjatok.*

ÚRI SZENT IMÁTOK ez legyen:

MI ATYÁNK! Ki a mennyben vagy,
Szenteltessék meg a Te neved;
Jőjjen el a Te országod;
Legyen meg a Te akaratod,
Mint a mennyben, úgy itt a földön is.
Add meg a mi mindennapi kenyerünket,
És bocsásd meg a mi vétkeinket,
Mint mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek.
És ne vigy minket a kísértésbe,
De szabadíts meg a gonosztól,
Mert Tied az ország, a hatalom és a dicsőség,
Most és mindörökké. Ámen.

*

Mihelyt a tizenkét tanítvány, aki Jézust útjában kísérte, Isten ígéinek teljes ismeretére jutott, Jézus hatalmat adott nekik a tanításra s elküldte őket ezzel az utasítással:

Menjetek Izráel minden népéhez és hirdessétek nekik az evangéliumot, hogy minél közelebb jussanak a mennyországhoz.

A tizenkét apostol el is ment s hirdette az Isten ígését a zsidók összes városaiban és falvaiban.

Apostoli útjukról visszatérve, Jézusnak beszámoltak minden tettükről és tanításukról.

Ezután Jézus kijelölt még hetven tanítványt* és elküldte őket ama távolabbeső városokba és helyekre, ahová ő és a tizenkét apostol el nem juthatott és ezt mondotta nekik: Menjetek és hirdessétek az evangéliumot a világ minden részében, hogy a föld minden népe az egy igaz Isten ismeretére eljusson. *Induljatok, s köszöntsetek mindenkit útközben. S ha bementek valamely városba vagy faluba s szívesen fogadnak, hirdessétek az evangéliumot s adjátok tudtokra: Közel van az Isten országa. De ha olyan városba vagy faluba mentek be, ahol nem lát-*

*) köztük Andronikuszt is, aki előbb hirdette Pannóniában (a mostani Magyarországon) az Egyistenhitét s ő lett később Pannóniának első (pécsi = sopianiai) püspöke. Lásd 11. oldalt.

nak szívesen, akkor se veszítsétek el türelmeteket és kitartásokat.

Aki meghallgat titeket, engemet hallgat meg és aki megvet titeket, engemet vet meg; pedig aki engemet megvet, azt veti meg, aki engem küldött.

Az apostolok és a hetven tanítvány távollétében Jézus maga is tovább tanított Jeruzsálemben és a körülötte fekvő városokban.

Isten ígéje időközben nemcsak a világ minden részében, hanem Jeruzsálemben a farizeusok és az írástudók között is szépen terjedt.

Ekkor előállt egy írástudó s megkérdezte: Mester! Melyik az első az összes parancsolatok közt? Jézus így válaszolt: Az első ez: Az Úr, a mi Urunk Istenünk egyetlen egy. Azért: Szeresd a te Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és teljes erődből! Ez az első parancsolat. A második pedig ez: Szeresd felebarátodat, mint magadat! Ezeknél nagyobb parancsolat nincsen. És az írástudó azt mondotta néki: Jól van Mester! Igazán mondtad, hogy EGY AZ ISTEN s rajta kívül nincs más. Szeretni őt teljes szívből, teljes lélekből, teljes elméből és teljes erőből, s úgy szeretni a felebarátot, mint magunkat, előbbvaló minden parancsolatnál.

Jézus látván, hogy jó úton halad, azt mondta néki: Közel jársz az Isten országához.

Midőn pedig a farizeusok azt kérdezték tőle: Mikor jön el az Isten országa? Jézus azt felelte nekik: Az Isten országa az emberek lelkében van s uralma akkor terjed el az egész világon, ha mindnyájan Isten törvénye szerint élünk.

Aztán néhány szaduceus a feltámadásra és a jövő életre vonatkozólag intézett hozzá kérdést. Jézus így válaszolt nekik: A feltámadás lélekben történik s a feltámadáskor az emberek — egy tisztultabb mennyei világban — hasonlóknak lesznek az angyalokhoz.

*

Heródes király, aki Keresztelő Jánost is megölette, hírt hallván Jézusról, elhatározta, hogy elfogatja és megöleti.

Jézus látván a feléje tornyosuló veszedelmet, magához vette a tizenkét tanítványt s így szólt hozzájuk: Tudjátok, hogy két nap múlva páskaünnep lesz s az emberfiát átadják ellenségeinek, hogy megfeszítsék.

A kovásztalan-kenyér ünnep előnapján a tanítványok elkészítették a páska-vacsorát.

Alkonyatkor Jézus asztal mellé telepedett tizenkét tanítványával. Evés elején kezébe vette a *páskakenyert*, megáldotta, megtörte és e szavakkal adta oda a tanítványoknak: *Vegyétek! Egyétek! Ez az én egyházamért feláldozott testemnek emléke.* Aztán kezébe vette a poharat, hálát adott s e szókkal adta oda nekik: *Igyatok ebből mindnyájan! Ez az én testemnek, az új szövetség emlékére, sokakért kiömlő vérének jelképe.*

Ezt egyétek és ezt igyatok az én emlékezetemre.

S evés közben Jézus később így szólt: Bizony mondom néktek: Egyik közületek elárul engemet. Erre Júdás, az áruló megszólalt s kérdezte: Mester! Talán csak nem én? Ő válaszolt: *Igen! Magad ajánlottad fel.* — Erre Júdás felállt és eltávozott.

A hangulat ezután mindvégig igen szomorú volt.

Azután elénekelvén a hálaadó imát, kimentek az Olajfák hegyére. Ekkor Jézus azt mondta tanítványainak: *Fiaim! Szeressétek egymást! Amint én szeretlek titeket, ti is épp úgy szeressétek egymást. Arról tudja meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást.*

Ha hisztek Istenben s szeretitek egymást, úgy üdvözültök. Ha megtartjátok Isten parancsolatait, az igazság lelkét adja mellétek, amely nálatok marad és bennetek lesz örökké.

Aki ismeri Isten parancsolatait s megtartja azokat, azt Isten szereti és boldogságra vezérli.

Maradjatok tehát meg Isten szeretetében, ahogy én is megmaradok az Ő szeretetében.

Ezt mondta Jézus, aztán az égre tekintve, így szólt: **ATYÁM!** *Dicsőítsd meg a Te lelki fiaidat, hogy örök lelki életet szerezzenek. Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek Tégedet, mint EGYETLEN IGAZ ISTENT.* Érettük könyörgök. Én szent Atyám! Tartsd meg őket az egymás iránt való szeretetben, hogy mindenben *egyek legyenek.*

De nem csupán ő értük könyörgök, hanem azokért is, akik beszédüket hallva, és akik az én és az ő tanításait megismerve, — a világ végeig, — *hinni fognak Benned, hogy mindnyájan egyek legyenek.*

Eközben Jézus a *Gecsemáne* kertbe ért tanítványaival s így szólt hozzájuk: *Ütött az óra! Maradjatok itt és virasszatok velem! Az én lelkem nagyon, mindhalálig szomorú. Az emberfia a bünösök kezébe adatik. Közelg árulóm.*

Még beszélt s már megérkezett Júdás, a tizenkét tanítvány egyike, a főpapok s népvének küldte fegyveres csöcselékkel.

Azok megragadván Jézust, a főpapokhoz és

népvénekhez vitték, akik Jézus ellen hamis bizonyosságot kerestek, hogy megölhessék.

Másnap el is vitték és átadták Poncius Pilátusnak, a helytartónak.

Jézus a helytartó elé állt s a helytartó megkérdezte őt: Te vagy a zsidók királya? Jézus azt felelte neki: *Amint magad mondog; — de a főpapok és népvének vádjaira semmit sem válaszolt, amin a helytartó nagyon csodálkozott, mert jól tudta, hogy irigységből adták kezébe.*

Mindamellett Heródes király buzdítására, a főpapok és a népvének vádjaira elhatározta, hogy *megfeszíteti*, mert maga is ravasz és kegyetlen ember volt.

Pilátus ekkor átadta Jézust a katonáknak, hogy *megfeszítsék.*

Utolsó útjára tanítványai, valamint anyja és testvérei s a nép *nemesebb rétegeiből való férfiak és a miatta siránkozó asszonyok sokasága* kísérte.

Krisztus teste meggyötörtetett s sírba tetetett, de *lelke él közöttünk, él mindnyájunkban, akik őt szeretjük s boldognak, Istentől megáldottnak érezzük magunkat, hogy nyomdokain járhatjuk útunkat.*

Ámen.

Az apostolok cselekedetei.

Jézus halála után, tanítványai egybegyültek s mindannyian egy szívvel-lélekkel folyton-folyva imádkoztak, az asszonyokkal és Máriaival, a Jézus anyjával, meg az ő testvéreivel együtt.

Pünkösöd napján is mindnyájan együtt voltak s megteltek mindannyian Szent Lélekkel.

Jeruzsálemben épp akkor a világ minden nemzetségéből való jámbor zsidók tartózkodtak. Ekkor Péter előállt s e beszédet intézte hozzájuk: *Zsidó férfiak! Jeruzsálem összes lakócai! Vegyétek tudomásul, hogy az Úr a keresztrefeszített Jézust lélekben feltámasztotta s tanításai által megváltó Krisztussá és igaz Messiássá tette. Az üdvösséghez tehát csak Isten parancsainak az ő tanításai szerint való követése által juthatunk.*

Térjete tehát meg s keresztelkedjete meg mindnyájan a Jézus Krisztusnak nevében, bűneitek bocsánatára s megnyeritek a Szent-Lélek ajándékát. Mert az Igéret néktek, gyermekeiteknek és mindama távollevőknek szól, akiket Urunk Istenünk elhív az EGY IGAZ ISTEN vallására.

S aznap mintegy *háromezer emberrel* szaporodott a hívő lelkek száma.

Péter ekkor így szólt hozzájuk: *Ti vagytok a próféták- és az új szövetség fiai és a ti utódaitokban megáldatik a föld minden nemzetsége,*

Az Úr pedig napról-napra szaporította az üdvözülők számát.

Saul az ifjú farizeus, a damaszkusi úton való mennyei szózat folytán, szintén megtért és megkeresztelkedett s azonnal hirdette a zsinagógákban, hogy Jézus Krisztus a Messiás.

Mint apostol a Pál nevet vette fel s hirdette az Isten ígéit és a Jézus Krisztus evangéliumát a föld minden népének.

A terület, amelyen Pál apostol az Isten ígéit és a Jézus Krisztus evangéliumát terjeszteni kívánta, oly nagy volt, hogy ahová hamarosan el nem juthatott, levél útján iparkodott tanításait terjeszteni.

Kiválóbb tanításai következő leveleiben olvashatók:

1) A Rómaiakhoz írt levele:

Szívemnek hő vágya, hogy a reámbizott evangéliumot hirdessem néktek, Rómaiaknak is.

EGY AZ ISTEN s szeretete kiterjed minden emberre egyaránt.

Isten áldása s a boldogság kegyelme egyaránt szól a zsidónak, rómainak és görögnek s széles e világon minden embernek.

Mindannyiunknak EGY AZ ISTENE, aki kegyelmének gazdagságát kiárasztja minden gyermekére egyaránt.

Kérlek azért, kedves testvéreim, ajánljátok fel magatokat jótettekkel az Istennek, élő, szent és kedves áldozatul; — ez az észszerű Istentisztelet.

Egymást testvérekként tiszta szívből szeressétek, egymást kölcsönös előzékenységből megbecsüljétek.

2) A Korintusiakhoz írt első levél.

CSAK EGY AZ ISTENÜNK, az Atya, aki által van minden s aki által vagyunk mi is.

Dicsőítsétek tehát az Istent buzgó és áhítatos lélekkel, s aki az Úrral ilyképen egyesül, egy lélek övele; a lelki élet ereje pedig az Isten országa s a szeretet lelki otthona.

Istentől mindannyian egy Lélekben testvérekké avattattunk; legyünk bár keresztények vagy zsidók, rómaiak vagy görögök, Istentől mindannyian egy Lélekkel áldattunk.

A szeretet, amely az embereket egybekapcsolja, Isten legfőbb ajándéka s az ember boldogságának legbiztosabb alapja.

3) Az Efezusiakhoz írt levél.

EGY AZ ISTEN s egy a Krisztus tanítása. Így tehát a hit is csak egy lehet.

Egy a mindnyájunk Istene és Atyja, a mindnyájatok felett, mindnyájatok által és mindnyájatokban ható fővalóság. A kegyelem azonban mindenikünknek a saját érdeme szerint adatik.

A szeretet igaz útján járva, minden tekin-

tetben méltók leszünk Krisztushoz s vele egyetemben napról-napra építjük Isten országát, a szeretet egyházát.

Becsüljétek meg egymást a hitvesi szeretetben. Az asszony férjét szeresse és megbecsülje, mert a férfi az asszonynak, épp úgy, mint Krisztus az egyháznak, fentartója és gondozója. S a férj szintén szeresse és megbecsülje feleségét, ahogy Krisztus is szerette egyházát s feláldozta magát érte.

A szeretet a tökéletes élet bizonyossága s az ember boldogságának legbiztosabb alapja.

Az asszony és férfi egymást kölcsönösen szeretve és megbecsülve, mutatja Isten szeretetének azt a harmóniáját, amelyet minden gyermekére egyaránt kiterjeszt.

4) Timóteushoz írt első levél.

Az üdvhirdetésnek végcélja a tiszta szívből, a jó lelkiismeretből fakadó szeretet, a boldog Istennek reánk bizott evangéliuma szerint.

Jézus Krisztus azért jött erre a világra, hogy az egész emberiséget Isten kegyelme szerint üdvözítse s boldogságra vezérelje.

A világ királyának, a halhatatlan, láthatatlan, EGYEDÜLVALÓ ISTENNEK pedig tisztesség s dicsőség örökké. Ámen.

Te, óh Istennek embere! Tartsd meg a parancsolatot kifogástalanul és feddhetetlenül, amelyet szívedbe oltott a mi Urunk Istenünk, a boldogságos EGYETLEN örökkévaló hatalom.

5) A Zsidókhöz írt levél.

Szent testvérek, mennyei hivatás résztársai, odanézzetek a JÉZUS KRISZTUSRA, a mi vallásunk apostolára és örökös főpapjára, akihez így szólt az Úr:

*Te vagy az én fiam, a hitnek vezére
S örökös főpap népem üdvösségére.*

Járjatok az ő tanításai szerint, az Istenben való hit és a testvéri szeretet útján, hogy senki se essék el közületek a boldogságtól és az örök üdvösségtől.

*

A krisztusi tanok megismerése után, a szeretet vallásának az ember életére való hatását ismertetem:

A szeretet vallása.

Az embert természeti hajlamánál fogva, boldoggá csak a vallás teheti.

Hogy valaki vallásos lehessen, szükséges, hogy a vallást ismerje, a vallásos érzést művelje.

ISTEN a természet roppant birodalmát alkotó és fentartó örök bölcsesség a természet-

ben s végtelen szeretet az emberiség gondviselésében.

Ha az élet küzdelmei fárasztanak, ha csatlódások és szenvedések szívünket megpróbálják: emeljük fel gondolatainkat és érzelmeinket jószagos Istenünkhöz, mennyei Atyánkhoz, a bölcsesség és szeretet örök forrásához, s nyerjünk segílyt és enyhülést ő tőle.

A VALLÁS az isteni gondviselés és szeretet legmagasztosabb nyilvánulása lelkünkben.

Ez a magasztos isteni érzés Krisztus Urunk lelkében nyilvánult legfenségesebben. Őt követni s az ő nyomdokain járni, minden ember legfőbb hivatása és legnagyobb boldogsága.

Krisztus Urunk dicső szívében egy egyetemes, abszolút tiszta vallás: A SZERETET VALLÁSA nyilvánult.

Ez a vallás az egyedüli igaz és minden embert boldogító, egyetemes vallás, amelynek magasztos elvei arra a lelki magaslatra emelnek, ahol az élet lényegét a maga tisztaságában látjuk és érezzük.

Ennek a vallásnak lelki magaslatain láthatjuk, miként végzi a szeretet és könyörület jóltevő munkáját; miként hoz létre társadalmi reformokat, javításokat. Előttünk állnak a szeretet és jóltevés egyesített emlékoszlopai; érezzük a kegyes, szánakozó és jótékony érzelmeknek ama nagy műveit, amelyek az emberiség dicsőségét alkotják.

Az Isten tiszteletben és ember-szeretetben megtaláljuk az egyetemes, abszolút tiszta vallást, A SZERETET VALLÁSÁT.

Ha ezt a vallást megtaláltuk és követjük, akkor eljött az Isten országa, a szeretet egyháza.

Reménylem, hiszem, hogy el fog jönni, — mert ehhez a valláshoz, az Istentől irányított lelki egységen alapuló unitárius vallás, közel jár.

A szeretet egyesíti magában mindazokat az erényeket, amelyek a lelket felemelik s a tökéletesség örök üdvéhez vezetik. Amint a szeretet meghódította a földet, eltűnik fölszínéről az önzés, gőg, gyűlölet, irigység s a földi javakért folytatott ádáz küzdelem s elérkezett az Isten országa, a szeretet egyháza.

A természetnek díszai: a mezőn nyíló virágok; lelkünk ékességei, a hit virágai: a szeretet és könyörületesség. Felebaráti szeretet nélkül, Isten szeretete, Isten imádása el nem képzelhető. Miként a szép tavasz, virágillat nélkül, miként a zöld liget madárdal nélkül, úgy az Isten imádása felebaráti szeretet nélkül: pusztaság és terméketlen.

A vallásosság és emberszeretet fenséges munkája kiegyenlít, mindent jóvá tesz. A vallásosság felébreszti az emberben a nemezebb rendeltetések iránti fogalmakat: az erkölcsiséget és felebaráti szeretetet.

Az erkölcsiség és felebaráti szeretet szoros kapcsolatban van a vallásossággal s mindkettő a jólét és művelődés terjesztője.

A felebaráti szeretet e mellett még: legerősebb kapcsa a társadalomnak; ez képezi a láncszemeket, melyek embert-emberhez fűznek.

Nyújtsunk tehát testvéri jobbot egymásnak s szeressük egymást, mert Isten gyermekei vagyunk valamennyien. Ki ellenséges indulattal, gyűlölet-, harag-, bosszú-, vagy irigységkedéssel viseltetik felebarátja iránt, vét az isteni törvények legszentebbike: a szeretet ellen, s magát Istent bántja meg.

Az önzés örökös viszálykodás magvát hinti az emberek közé, a szeretet ellenben a béke biztos alapja s boldogságunk legtermékenyebb talaja.

Szeressük tehát egymást és terjesszük A SZERETET VALLÁSÁT, mert aki a szeretet magvait hinti szét, békét és boldogságot fog aratni.

EZ AZ ISTEN ORSZÁGA A SZERETET EGYHÁZA.

*

Ezt az egyházat a hit néhány lelki virágával kívánom még felékesíteni:

A hit lelki virágai.

1.

EGY AZ ISTEN

s egy a Krisztus tanítása,
tehát a hit is csak egy lehet.

2.

Krisztus tanításában az emberiség nemezebb rétegei oly vallásra tértek át, amely az isteni egységen és a szereteten alapszik.

3.

A KERESZTÉNYSÉG LÉNYEGE a tiszta erkölcs és szeretet.

4.

Az ember boldogságát másként el nem érheti, mint ha irányító elvül elfogadja Jézus valódi szellemét.

5.

Nem keresztény, ki azt csak pusztaszóval hirdeti, hanem ki IGAZ TETTEL Krisztusunkat követi.

6.

A KERESZTÉNYSÉG oly magasabbrendű lelki állapot, amelyen keresztül eljutunk ISTENHEZ s az ember boldogságához.

7.

Mielőtt az ember boldog lesz,
Előbb el kell jutnia Istenhez.

8.

*Mind dicső és boldog az,
Kinek szíve szent s igaz.*

9.

*A hit reménye sugalja nekünk azt,
Hogy Istentől száll reánk a szent malaszt.*

10.

*Szívemben az a szent meggyőződés él, hogy
az emberiség az isteni gondviselés által élénk-
be szabott örök fejlődés során, eljut A SZE-
RETET VALLÁSÁHOZ.*

11.

*A SZERETET VALLÁSA a krisztusi ke-
reszténység teljessége, amelyhez az egész em-
beriségnek el kell jutnia.*

12.

*Amíg A SZERETET VALLÁSÁHOZ EL-
NEM JUTUNK, a kereszténység nem befe-
jezett állapot, hanem a szeretet hozzájárulá-
sára váró reménység.*

13.

A SZERETET Isten lelke szívünkben.

14.

*A keresztény lelkiérzület egyike az ember
legértékesebb kincseinek.*

15.

*A vallás valódi lényege: A SZERETET;
ez az a rokonszenv és jóltevés ösztöne, amely-
lyel az ember embertársaihoz viseltetik.*

16.

*Az élet boldogító értékeit csak a szeretet
útján érhetjük el; ezért szeretet nélkül az
ember boldog nem lehet.*

17.

*A keresztény hitegyesítésnek kettős
célja van: növelni a keresztények számát s
emelni a keresztény érzélem minőségét.*

18.

*Minél tökéletesebb és felvilágosultabb az
ember, annál tisztultabb és magasabb fo-
galmai vannak a vallásról.*

19.

*Az egyetemes krisztusi vallás főerőssége a
folytonos fejlődés, a folytonos haladás.*

20.

*Az egyetemes krisztusi kereszténység a sze-
retetben és jócselekedetekben nyilvánul.*

21.

*A társadalmi jólét alapja: a szeretet,
munka és becsület.*

22.

*Az Istenben való hit és a szeretet, az em-
ber életének legmagasztosabb hivatása.*

23.

*Az ember boldogsága, Isten legfőbb áldása
s az igaz élet legszebb jutalma.*

24.

*Cselekedjünk mindig úgy, hogy ha felkérné
Isten a földről lelkünket, soh'se találjon az
készületlenül.*

25.

*ISTEN a világ legfőbb lelki egysége, s a
szeretet Isten lelke mibennünk.*

26.

*A VALLÁS az élet erkölcsi erőinek ösz-
szesége.*

27.

*Az emberi törekvés legfőbb célja a boldog-
ság, de ezt csak úgy érhetjük el, ha az élet
erkölcsi erőit érvényre juttatjuk.*

28.

*A szeretet és jóltevés az Isten tiszteletének
legalkalmasabb formája.*

29.

*Jézus tanításainak célja, hogy az emberiséget
az igaz életre vezesse.*

30.

*JÉZUS IGAZ EGYHÁZA állandóan a tö-
kéletesség irányában fejlődik s mindig a vilá-
gosság egyháza lesz.*

31.

*Szeretni még ellenségeinket is: az egyetlen
mód, hogy ellenségünk ne legyen.*

32.

*A Krisztus evangéliumának diadala végét
jelenti minden háborúnak, minden gyűlölkö-
désnek.*

33.

*Az igazi kereszténységhez csak erkölcsi
úton lehet eljutni.*

34.

*A keresztény vallás a megbocsátás és irga-
lom szelid érzését hozta a világra s mégis ke-
reszténynek mondják magukat olyanok is,
akik megbocsájtani és feledni nem tudnak.*

35.

*A kereszténység a legszebb erkölcsi tan,
amelyet az emberiség valaha kaphatott.*

36.

A krisztusi vallás az erkölcsi eszmék és ideálok megvalósítása.

37.

A SZERETET a lelki intelligencia eredménye.

38.

Ha alkalmunk nyílik jót tenni, az mindig egy-egy nagyobb megbízatás Istentől.

39.

Tudd meg, ha jót teszel, hogy Isten téged méltatott, Hogy tégy helyette mennyei dolgot, jó nagyot.

40.

Az élet boldogsága nem ideális képzelet, hanem a szeretet és erkölcs nyomában járó magasztos valóság.

41.

A vallás fejlődése, — ép úgy, mint a tudomány fejlődése, — az Isten általános világ-egyetemi gondviselésének egyik részlete.

42.

A VALLÁS FEJLŐDÉSE nyomán eljutunk majd a mindnyájunkat egyesítő EGYETEMES VALLÁSHOZ: A SZERETET VALÁSÁHOZ, AZ ISTEN ORSZÁGÁNAK MEGVALÓSULÁSÁHOZ.

43.

Bizalmat kelteni s eredményeket elérni, csak becsületes munkával lehet.

44.

Mihelyt az ember Isten felé emelkedik, tisztul és szélesbedik előtte a láthatár.

45.

Az ember lelkében a hit s szívében a szeretet az életnek azok a tényezői, amelyek Istentől származnak, s Istenhez vezetnek.

46.

Az ember fejlődésének végső célja, hogy hitéért és hazájáért tudjon élni.

47.

Kinek minél nagyobb az Istenbe vetett hite, annál nagyobb az emberek iránt való szeretete.

48.

A kereszténység az a szent eszme, amelyhez minden embernek el kell jutnia.

49.

*Csak akkor szép e földi életem,
Ha mindenkép Istennek szentelem.*

50.

Istenhez legközelebb a szeretet útján jutunk.

51.

Aki el akar jutni Istenhez, annak a hozzája vezető úton kell haladnia.

52.

*Csodatevő a hit és szeretet,
Mely Istenhez emeli fel szívedet.*

53.

Az ember semmivel sem közelíti meg jobban az Istent, mintha embertársát szereti.

54.

*Igazán jó s boldog e földön csak az lehet,
Ki Krisztus nyomán járja végig az életet.*

55.

A Krisztus társadalma a szereteten épül fel.

56.

A KERESZTÉNYSÉG az Egyistenség hitének legtisztultabb megnyilvánulása.

57.

Csak az erkölcs és szeretet az az egyesített erő, amellyel felépíthetjük ezt a rombadőlt világot.

58.

Isten országa, a szeretet világbirodalma s az egész emberiség lelki otthona.

59.

Öröm és boldogság azt jelenti az embernek, mint harmatcsepp és napsugár a növénynek.

60.

A HAZA a legszentebb érzelmekkel egybekapcsolt emberek társasága.

61.

Igaz embernek legszentebb törekvése a nemzet becsülete. Ezért drága és szent előtte MINDEN, AMI A NEMZET BECSÜLETÉT SZOLGÁLJA.

62.

A HAZÁT nemcsak az a föld teszi, amelyen együtt lakhatunk, hanem az a szent érzület, amely egybekapcsol bennünket.

63.

A hazát szeretni kell, — ha benne mostoha is a sors, melyben részünk van.

64.

Az igaz hazafiság nem gondol mindenkinek külön egyéni érdemei szerint való megjutal-

mazására. *A szent haza fölvirágozása mindenkinék közös jutalma.*

65.

A hazafiság akkor nyilvánul meg igazán, Ha veszély mutatkozik e drága szent hazán.

66.

Nincs nagyobb dicsősége az emberi életnek, mint Isten és a haza szolgálata.

67.

A SZERETET VALLÁSA csak EGY ISTENT ismer s nem osztályozza a haza polgárait felekeztek és szertartások szerint.

68.

Krisztus nyomán szolgálni le e földi életet, Ennél dicsőbb hivatása embernek nem lehet.

*

Mindezek után engedjék meg kedves hallgatóim, hogy a jövő élet küszöbéről is néhány szót szólhassak:

A jövő élet küszöbén.

1.

Alig hogy földi éltünk alkonyán elszáll az [est, Az örök élet ormain már hajnalodni kezd.

2.

Az igaz ember nem hal meg, csak átszenderrül egy magasabbrendű lelki életbe.

3.

Igaz embernek nincs halál, Csak dicső lelke mennybe száll.

4.

Nincs halál! Ami annak látszik, az csak [átmenet S mennybenyúló kapuja egy dicső, szebb [életnek.

5.

A tisztas halál az örök élet kezdete.

6.

Ahol az emberi szem halált lát, ott a hívő lélek már jó előre hallhatja a közlő örök élet örvendetes szárnylebbenését.

7.

Túl a földi életen, másfelé visz útunk, Ahová előbb-utóbb mindnyájan eljutunk.

8.

A halálban a lélek visszatér Istenhez, ahonnan származott.

9.

Ha fáradt testem pihenőre sírba száll, Lelkem fenn a mennyben dicsőbb éltet talál.

10.

Halálunk óráján tudjuk meg igazán, Hová jutunk Krisztus Urunk nyomdokán.

11.

A hit magasztos szárnyain jutunk el Istenhez, Hol minden hívő élete: dicső és boldog lesz.

12.

Tisztalelkü embernek, az amit mi halálnak nevezünk, a diadalmas örökélet kezdete.

13.

Az ember életét nem maga szerezte, tehát maga el sem veheti.

14.

A halál a maga idején Isten áldása, átmenet egy boldogabb hazába.

15.

Földi pályám Isten-adta nyugodalmas alko- [nyán, Most érzem csak, mit jelent a boldog élet iga- [zán.

16.

Oly sírt kívánok magamnak, melynek virágait az ég cseppjein kívül, a szeretet harmata is üdítse.

17.

Az ember teste, habár mint földi lényeg sírba száll, megtartja az élettel való kapcsolatot. Életre kelti a szerető szívek üdítő harmatát s termékenyíti a földet, amelyből egykor új élet fakad.

18.

Messze földön, nyugat felé távolban . . . , Egy ifjú hívünk elhúnyt teste pihen ottan, Magyar hittel, hősi szívvel ott mutatta meg, Hogy mindenképen: Egy az Isten, egyet- [len egy.

Unitáriusok történelme Magyarországon.

Nem lenne teljes az útnak a leírása, melyen a boldogságra eljutunk, ha nem ismeretném — legalább röviden — annak A HITNEK történetét, amelyben EGY AZ ISTEN, ÖRÖK . . . VÉGTELEN.

AZ EVANGÉLIUM és az összes új szövetségi írások igazolják, hogy JÉZUS KRISZTUS, ép úgy mint az apostolok, az Isten egy-

ségét — A TISZTA UNITÁRIZMUST — tanították. Ezt tanították az összes őszövet-ségi könyvek is.

Krisztus követői az első három évszázadban mind unitáriusok voltak.

HAZÁNKBAN (az akkori Pannóniában) *Andronikus*, az *Úr Jézus által*, az apostolok mellett kijelölt *hetven* tanítvány egyike,* *hirdette legelőször az EGYISTENSÉG* hitét s ő lett később Pannóniának első (pécsi=sopianiai) püspöke. Az ő buzgólkodásának köszönhető, hogy *A KERESZTÉNYSÉG* hazánkban már az első évszázadban elterjedt s az első három évszázadban Pannóniának csaknem egész népe a kereszténység *EGY ISTEN* hitét vallotta.

Sajnos a következő évszázadok folyamán a világ nagy részében, s köztük hazánkban is, a *tiszta krisztusi kereszténység* terjedése egy időre megakadt.

De mindig találkoztak bátor férfiak, akik életük árán is, a *krisztusi kereszténység* visszaállításán fáradtak.

Ilyen férfiú volt *Servet Mihály*, a világ unitárizmusának egyik legkimagaslóbb alakja, aki 1511-ben spanyol nemesi családból született. *Servet Mihály* tudománya sokoldalúságával, jelleme feddhetetlenségével, hite merész következettségével, törekvésben, szeretetben, hűségben és férfi bátorságban való utólérhetetlenségével tünt ki.

„Egész életében a keresztény hit könnyen érthetővé tételén fáradozott.” Belső ösztön hajtotta erre szüntelen. „Óh, Jézus Krisztus, Isten fia! — így szól „A kereszténység visszaállítása” című műve előszavában — fődözd fel magadat a te szolgád előtt, közöld a te jó szellemedet az esdeklővel: igazgasd az én lelkemet és tollamat, hogy a te hitednek dicsőségét hirdethessem.”

CÉLJÁT EL IS ÉRTE. *Krisztus Urunk* tanát az ő korában, nálánál fenségesebben és tisztábban senki sem hirdette.¹⁾

Martir-jutalomban részesült is érte.

*A nagy genfi reformátor fogatta el s 1553. október 26-án itélték Genfben tüzhalálra.*²⁾

Sokan álltak *Servet* máglyája körül olyanok is, akik éppen onnan menekültek, ahová ő készült: a szép Olaszországból.

* Lásd 4. oldalt.

¹⁾ Nemes kortársa: Paulmier érsek kijelentése szerint.

²⁾ Emlékszobra Madridban hirdeti az ő világgraszoló nagyságát, de annak szobrát, ki őt elfogatta s máglyára adta, hiába keressük Genf téerein.

³⁾ III. Pál pápa.

Ochino Bernát, a kapucinusok generálisa s a pápa³⁾ gyóntatója, továbbá *Socinus Lelio* és *Blandrata György* voltak ezek között a legkitünőbbek.

Előkelő tudósok voltak mintegy negyvenen, akik arra törekedtek, hogy a hit igazságait a szentírás és a józan ész világánál megvizsgálják. Gyülekezések és tanácskozások után — ép úgy, mint *Servet Mihály* — *JÉZUS KRISZTUS* igazi, tiszta tanaihoz — *AZ ELSŐ KERESZTÉNYKORBELI UNITÁRIZMUSHOZ* — jutottak. Nyomára jöttek: kettő életét vesztette, a többi hazátlan bujdosott távol országokba.

Igy jutottak Svájcba s onnan *Servet* halálán megrémülve, többen a szabad Lengyelországba.

Socinus Lelio és *Blandrata György*, a kitűnő orvos 1558-ban érkeztek Lengyelországba, a nagytekintélyű *Ochino Bernát* pedig, aki időközben a *locarnói* menekültek papja volt, 1559-ben érkezett oda s nyomban kiadta a legelső unitárius szellemű kátét. Lengyelország nagy része visszhangzott az unitárius vallásezsméktől.

Blandrata „e nagytekintélyű tudós és a szentírásban kiválóan jártas férfiú” 1563-ban meghívást kapott *János Zsigmond* erdélyi fejedelem udvarához s így az unitárizmus magasztos hitesei a szabad és felvilágosult Erdélyben örök hazára találnak.

Blandrata Erdélyben eleinte csak világi úton igyekezett hatni a vallásos eszmék fejlődésére. A nyilvános hitvitákba most annál kevésbé bocsátkozott, mert hazánkban váratlanul föltalálta azt a *dicső férfit*, aki a lelkes bátorságot, a fényes dialektikát és elragadó ékesszólást mély tudományosságával, feddhetetlen jellemével és hideg elszántságával egyesítette. Ez a férfiú *DÁVID FERENC* volt, „aki *János Zsigmond* előtt is kedvességben állt.” *DÁVID FERENC* az unitárius vallás első MAGYAR zászlóvivője és hitszabadsághirhető apostola lett, aki merész alkotásokra és a legnagyobb reformokra egyaránt alkalmas vezér volt. *Blandrata Dávid Ferenc* mellé szegődött s a hitújítás sorsa el volt döntve Erdélyben.

Dávid Ferenc 1565-ben a fejedelem udvari papja lett.

A következő 1566. esztendőben *Dávid* és *Blandrata* Tordára, Gyulafehérvárra és Marosvásárhelyre zsinatot hívatnak egybe s az *unitárius egyház* hitelveit magának *János Zsigmond* fejedelemnek (II. *János* királynak) is bemutatják, aki egész udvarával *unitárius* lett. *Erdély első nemzeti fejedelme s egész udvara: unitárius volt. Rhédey Ferenc,* nagyváradi nagyprépost 1566-ban szintén *unitárius* lett.

A *Bethlen család* nagy része a XVI. és XVII. században szintén *unitárius* volt s *Bethlen Ferenc,* a nagy erdélyi törvényalkotó az *unitárius egyháznak* nemcsak buzgó híve volt, hanem sokat áldozott is érte.

A hitcikkek, melyeket 1566. március 15-én (tehát ugyanazon a napon, mint az 1848-iki törvényeket)* a magyar közszabadság örök dicsőségére alkottak és Tordán aláírtak, a szárnyat öltött lelki szabadságnak, az *unitárius egyháznak* első törvénybe iktatott hitcikelyei. Ezért nekünk *unitáriusoknak* március 15-ike kétszeresen kedves ünnepünk.

1566. március 15-ike méltó megnyitója ez emlékezetes nagy időknek. E nagy emlékezetes időkben egy fenkölt apostoli léleknek alkotó gondjait látjuk a hit magasztos szárnyain mindenén átsugárzani. A lelki szabadságért föllelkesült, azt hitvallássá, sőt törvénné szentesítő sokaságból egy dicső férfiú kolosszális alakja emelkedik ki. E férfiú az akkori Erdély szemefénye és büszkesége, a XVI. század legékeesebben szóló s az *EGY IGAZ ISTEN* hitét legfényesebben hirdető apostola: *DÁVID FERENC* volt.

El is terjedt az *unitárius* vallás nemcsak Erdélyben, hanem a művelt Magyarországon is.

Magyarországon az *unitarizmus* legtermékenyebb talajra, — az első kereszténykorszaki *unitarizmus* pannóniai főhelyén —, a már akkor nagyműveltségű *Pécs* (Sopiana) városában és *Baranya* vármegyében talált.

Klasszikus földje hazánkban a kereszténységnek *Baranya!* Annyi kétségtelen, hogy a hazánkban legelőször itt hirdetett kereszténység, az apostoli (krisztusi) kereszténység volt.

Az apostoli (krisztusi) kereszténység hívei hazánkban itt lobogtatták először az *EGYIS-TENSÉG* zászlaját. A hitszabadság, a hithűség s a tudományosság *Pécsett s Baranyában* mindenkor termékeny talajra talált.

E klasszikus földön kelt át a Dunán *Dávid Ferenc* egyik leglelkesebb híve: *Sztárai Mihály,* *Baranya* első *MAGYAR* hitszabadsághirdető prédikátora s az első helységben, ahol szíves fogadtatásra talált, megkezdte az új Igék hirdetését. A dunamelléki *Laskó* hallgat-

ta meg először az ő szavát. A magas kerek domb, melynek tetején a *laskói templom* ma is áll, sokszor hallotta tavaszi és nyári estén, amint hegedűje mellett szép, hangos szóval messzehallhatólag énekelte *Mihály pap,* *Dávid* királynak általa zengő magyar ritmusokba szerzett zsoltárait. Hegedű- és ének-szavának nagy híre kelt a vidéken. A nép mindenütt beszélte, hogy új hit támadt, melyről előbb nem hallatott egy szó sem, s a körülfekvő városokból és falvakból seregestül tódultak hozzá az emberek. De a magával hozott hitszabadságot nemcsak otthon hirdette *Mihály pap,* hanem ő hordozta körül diadallal a *Duna- és Dráva* környékén a hitújítás zászlaját.

A *Laskóból* kiindult hitújító mozgalom a közeli *Nagyharsányban* talált csakhamar szíves fogadtatásra. Egész polgársága 1571-ben az *unitárius* vallást vette fel s *Alvinczi György* *unitárius* lelkészt választotta papjának; *Jászberényi György* *unitárius* lelkész pedig egyszeri fellépésével megnyerte *Pécs* lakosságának nagy részét, s midőn később *Alvinczi György* és *Válaszuti György* *unitárius* lelkészek is eljöttek *Pécsre,* ott olyan eredménnyel működtek, hogy nemcsak maga az egész város, tanácsostul, iskolástul egyetemben, hanem tudós püspökük: *Br. Dudich András* is *unitárius* lett.

Br. Dudich András, előbb *csanádi,* majd *pécsi* püspök, korának egyik legkiválóbb tudósa, fejedelmek kegyeltje s a *tridenti zsinaton* (1562—1563.) a magyar *kath. egyház* képviselője s a zsinatnak legkiválóbb szónoka volt.

Törekvése odairányult, hogy a *kath. egyházba* a *haladás szellemét* vigye be, s nem vihetvén be, — maga ment ki belőle.

Örök dicsősége az *unitarizmusnak,* hogy a *kath. egyház* e legkitünőbb férfija, az *esztergomi érsek* jó barátja kijelenti, hogy az *unitárius* vallás az, amely az *evangéliumi igazság* megértésére elvezette.

NYÁRY PÁL, a nagytekintélyű *pécsi református lelkész* (most: *esperes*) 1908-ban kiadott „*A pécsi református egyház története*” című művében azt írja e kor *unitárius* hódításairól: „*A lelki szabadság és felvilágosodás jelszavai igen alkalmas eszközök voltak arra, hogy az unitárius papok ékesszólással előadott, felvilágosodott elmékre apelláló elvei könnyen szereztek híveket maguknak.*”

*

Az *unitáriusok* diadalmas előrehaladása s különösen a *nagyharsányi* és *pécsi győzelem,* *Veresmartyi Illyés,* a *baranyai egyházkerület*

* Lásd 15. oldalt.

szuperintendensének oly nagy fájdalmat okozott, hogy 1574-ben több paptársával *Nagyharsányba* ment s ott *Alvinczi György* unitárius lelkészt, előzetes szóvita után, *halálra ítélik és felakasztják.*

A *budai basa* (Szokoli Musztafa vezir) ezért *Veresmarti Illyést*, valamint *Siklói Miklós* és *Mányoki Péter* paptársait, akik *Alvinczi György* elítélésében résztvettek, maga elé rendeli s az igazság kiderítésére a fődiván előtt nyilvános hitvitát tartat.

A hitvitán, amelyen *Jászberényi György* pécsi unitárius pap is résztvesz, az unitáriusok győznek.

A *basa* ennek eredményeként *Veresmarti Illyést* és két paptársát halálra ítéli.

Az ítélet kihirdetése után *Jászberényi György* unitárius lelkész és hívei előálltak és kijelentették, hogy nem kívánják *Illyés püspök* és társai halálát. ISTEN BOCSÁSSA MEG BÜNÜKET.

Miután a *basa* erre nem hajlott, *Válaszuti György* és *Jászberényi György* pécsi unitárius papok és híveik *nemeshangu* kegyelmi kérvényt intéznek a *basához.*

E KÉRVÉNYNEK EREDMÉNYE LETT.

Veresmartit és társait a *basa* halálos ítélete alól *Válaszuti György* és *Jászberényi György* pécsi unitárius lelkészek és híveik kegyelmi levele menti meg.

*Ez az én hitem, ez az én hazám,
Itt ringta bölcsöm drága jó anyám!*

*

EZIDÓTÁJT Pécs és Tolna között élénk közlekedés állt fenn. A két város polgárai kölcsönösen szálltak egymáshoz üzleti vagy más dolgaikban. *Tolna* népe akkor még református volt. *Decsi Gáspár* a tolnai prédikátor azonban megtiltotta híveinek, hogy a pécsieket szállásra és asztalukhoz fogadják. Erre a pécsiek azt mondták *Decsinek*, hogy ha tilalma hitbeli dolgok folytán történt, úgy jöjjön *Pécscsé* és győzze meg az ő prédikátorukat.

Decsi erre nem vállalkozott, hanem a válaszdást *Földvára* halasztotta, ahol több paptársa gyűl össze. A *Dunaföldváron* egybegyűlt református papok között volt *Skarica Máté*, a ráckevei pap is, aki legkiválóbb prédikátor hírében állott. Ő vállalkozott, hogy elmegy *Pécscsé*, hogy *Válaszuti György* unitárius lelkésszel hitvitába bocsátkozzék.

Igy jött létre a híres pécsi disputáció, amely 1588. augusztus 29-én a *Mindenszentek* templomában, nagy gyülekezet jelenlétében folyt le. *Tolnáról* és *Földvarról* is többen jöttek el.

Válaszuti és *Skarica* reggel csaknem egy-

időben értek oda. Éneklés után felállt *Skarica* a prédikáló székbe s tanítá a hallgatóságot nagy szorgalmatossággal és hosszú prédikálással, mely azonban az *EGYISTENSÉG* főkérdésével szemben való bizonyítást meglehetősen kerülte, illetve eredményre nem vihette.

Mikor azért *Máté uram* sok szó és kedve szerint való prédikálás után beszédét elvégezte, a *Polgár Mester*, aki az ő jámbor tanácsival egyetemben mind ott vala, fölkelvén, egy bibliát feltolt *Máté uramnak* a prédikálószékbe, ezt mondá:

*EZ AZ ISTEN KÖNYVE! Innét bizonyíts!
Hadd lássuk, ha megmutathatod a háromságot belőle!*

De *Máté uram* nem akará megnyitni.

Válaszuti is fölállta és ezt kérdé *Skaricától*: Miérthogy *Máté Uram* szándékozik ez, hogy minket a *Háromságistennek* ismeretire juttass, ezt akarom, hogy megmutasd: Hol adott *Istentől* oly parancsolat, melyből elhihesük, hogy *Isten kedves tisztelete* legyen, őt három személyben tisztelni?

Skarica: Olyan litera (betű) szerint való parancsolatot én nem adhatok, hogy szinte az mutathatnék meg, hogy *Istent* három személyben kellene tisztelni. Olyanformán való parancsolat nem találtatik.

Válaszuti: Ha *Isten* parancsolatját róla nem adhatod, miképpen mondhatod a *háromság*nak tiszteletit igaz tiszteletnek. Mi pedig ezt olvassuk *Isten* parancsolatjából, hogy csak *EGY ISTENT* kelljen tisztelni, imádni, kinek három személyéről nem olvastunk semmit, hanem csakis egy személyéről. Kit *Krisztus Urunk* is parancsolt, hogy imádjuk, mondván: *Mikor imádkoztok, ezt mondjátok: MI ATYÁNK, ki a mennyben vagy...*

Az *Evangélium*, valamint az *apostolok* példája a hálaadásokban és imádásokban mind ugyanezt mutatja:

1) Az *Evangélium* szerint egy írástudó kérdésére, hogy: melyik az első az összes parancsolatok közt? *Jézus* így válaszolt: Az első ez: *Az Úr, a mi Istenünk EGYETLEN EGY.*

2) *Jézus* hirdetvén az Igét, az égre tekintett s így szólt: *ATYÁM! Dicsőítsd meg a Te lelki fiaidat, hogy örök lelki életet szerezzenek. Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek Tégedet, mint EGYETLEN IGAZ ISTENT.*

3) *Péter* apostol azt mondá a *Jeruzsálemben* egybegyűlt *Zsidóknak*: Térjete meg s keresztelkedjete meg mindnyájan. Mert az Igét néktek, gyermekeiteknek és mindama távollevőknek szól, akiket *Urunk Istenünk* elhív ez *EGY IGAZ ISTEN* vallására.

S aznap mintegy háromezer emberrel szaporodott a hívő lelkek száma.

4) *Pál apostol* azt mondja a *Rómaiakhoz* írt levelében: *EGY AZ ISTEN s szeretete kiterjed minden emberre egyaránt.*

5) *Pál apostol* azt mondja a *Rómaiakhoz* írt levelében: Mindannyiunknak *EGY AZ ISTENE*, aki kegyelmének gazdagságát kiárasztja minden gyermekére egyaránt.

6) *Pál apostol* azt mondja a *Korintusiakhoz* írt első levelében: *CSAK EGY AZ ISTENÜNK*, az *Atya*, aki által van minden s aki által vagyunk mi is.

7) *Pál apostol* azt mondja az *Efezusiakhoz* írt levelében: *EGY AZ ISTEN s egy a Krisztus tanítása, tehát a hit is csak egy lehet.*

8) Továbbá *Pál apostol* az *Efezusiaknak* írja: *EGY A MINDNYÁJUNK ISTENE ÉS ATYJA*, a mindnyájatok felett, mindnyájatok által és mindnyájatokban ható fővalóság.

9) *Pál apostol* azt mondja a *Timóteushoz* írt első levelében: *A világ királyának, a halhatatlan, láthatatlan EGYEDÜLVALÓ ISTENNEK* tisztesség s dicsőség örökké. Ámen.

10) Végül *Pál apostol* azt írja *Timóteusnak*: *Te, óh Istennek embere! Tartsd meg a parancsolatot kifogástalanul és feddhetetlenül, amelyet szívedbe oltott A MI URUNK ISTENÜNK, a boldogságos EGYETLEN örökkévaló hatalom.*

*

Mindezek után *Válaszuti* ekként szóla *Skaricához*: *SZERELMETES MÁTÉ URAM!* Ez volna azért kívánságunk, hogy ha a *háromságnak* tisztelete igaz, adnál *Isten parancsolatját* róla. *A mi bizonyosságaink* szerint nincsen sem példa, sem parancsolat, sem ígéret, melyből el kellene hinnünk a *háromság* tiszteletit igaznak lenni. Lássad azért, ha *adhatsz parancsolatot a háromságnak tiszteletiről*; avagy ha nincs, azt is nyilván megmondd.

Skarica: *Nincsen*, im' mondom! *olyan nyilvánvaló parancsolat...*

Igy végződött a híres pécsi disputáció.

*

Skarica azután így szóla: *Tisztelendő Uraim!* *Kegyelmetek* a fogadást és emberséget megtökéllette (teljesítette) mindenben és engemet nagyobb tisztességgel vettek, hogy nem mint vártam volna is. *Kiért az Isten jót adjon kegyelmeteknek.*

* Ennek a nyomásnak legszelidebb alakja az volt, hogy az unitárius hívektől efféle esküt követeltek: „Valljuk, hogy eddig követett hitünk hamis, felségsértő és istentelen. Elátkozunk szüleinket, akik e hitben neveltek bennünket.”

E két dologról mindenütt bizonyosságot tehetnek felőletek:

1) *Amely simplicitást (becsületességet) felőletek hallottam, bennetek találtam.*

2) *Hogy Isten beszédéhez ragaszkodtok és Isten beszédéből keresitek üdvösségtöket.*

*

Az itt előadottakból igaz képet alkothatunk magunknak a *pécsi és dunántúli unitáriusok* ról. *Skarica Máté* uram álmélkodva vette észre, hogy tudományosan képzett férfiakkal áll szemközt.

A *pécsi disputáció* fényes sikere magasan felhozta az *unitarizmus* napját a *Dunántúlra*. Ez időben *unitárius* községek voltak a *Dunántúlon*: *Laskó, Nagyharsány, Siklós, Nagypeterd, PÉCS, Pellérd, Arányos, Szigetvár, Nagykozár, Gölle, Tolna, Polgárdi, Székesfehérvár, Küllüd, Buda és Nagymaros-Visegrád.*

*

De volt az *unitárius* nap felragyogásának árnyoldala is. A nap, mely az egyik oldalon a hajnalt jelenti, a másik oldalon sötét éjszakát mutat.

ERDÉLYBEN *János Zsigmond* (II. *János*) halála után az ott dúló *zivatatok* folytán halomra tódultak az *unitarizmus* egén a nehéz fellegek. Maga *DÁVID FERENC*, aki kész volt — épp úgy, mint *Servet Mihály* s egykor *Krisztus Urunk* — hitéért a *MARTIRJUTALMAT* is elfogadni, — a *dévai vár* foglya lett, ahonnan nemes lelke 1579. november 15-én *Istenhez* mennybeszállt.

MAGYARORSZÁGON s főleg a *Dunántúlon* pedig a XVII. század folyamán a *kiüzést* rettegő török uralom egész vad ázsiai éje borítá el rémséges sötétével sokat szenvedett hazánkat. *S e zord idő után* meg más oldalról pusztították azokat, akik *utódaiktól* voltak kénytelenek várni, hogy *egy új kor hajnaláig* híven megőrizték a reájuk bizott *szent hagyományt*.

A XVII. század vége felé és a XVIII. század elejétől szomorú idők következtek a *pécsi s egyéb dunántúli unitáriusokra*. Részben a törökök kivonulásakor mint foglyok, részben később mint menekülők kerültek el s részben a közben beállott *erősebb nyomás** folytán *vesztek el az unitáriusság számára.*

De voltak bátor lelkek, akik a legnagyobb nyomások dacára, az *unitárius hit igazságai-*

tól elszakadni nem tudtak s hiven kitartottak egy jobb jövő kor hajnaláig.

*

Végre mintegy 80—100 évi szenvedés után eljött az 1848-iki dicső korszak hajnala.

Az 1848. március 15-iki törvénycikk (tehát ugyanazon a napon, mint 1566-ban az unitárius egyháznak első törvénybe iktatott cikkei*, a magyar közszabadság örök dicsőségére, e hazában bevett minden vallásfelekezetre nézve tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot állapított meg és további 40 év múlva (1888-ban) Ferenc József király az unitarizmus székvárosában (Kolozsvárt) megjelenik s országa legelső embere, a dunántúli református főgondnok (Tisza Kálmán miniszterelnök) kíséretében, magasztos fenséggel Ferenc József unitárius püspököt meglátogatja s midőn nevét a látogatás aranyos emlékkönyvébe beírja, mosolyogva azt mondja a püspöknek: „A maga nevét írtam be” s búcsuzáskor kijelenti: „Kivánom, hogy tovább haladjanak!”

*

A télnek immár vége van: a hitszabadság egén tavasz lett nálunk is. A viruló tavasz langy fuvallata megolvasztotta a dermedt szíveket, a magyar bölcsélet és hittudomány hervadhatatlan virágokat termel. A DÉVAI RAB, aki az unitárius vallásért életét is áldozta, — a fenkölt hitélet díszévé emelkedik. Az unitarizmus él és virágzik. DÁVID FERENC szelleme örökké él és KRISZTUS URUNK nyomdokain az EGY IGAZ ÖRÖK ISTENHEZ vezérel bennünket.

*

Kossuth Lajos az unitárius hitvallásnak jószolt legtartósabb jövőt és legnagyobb elterjedést.

El is terjedt az, s terjedőben van: HAZÁNKBAN, bérceken innen s bérceken túl, — és TÚL A TENGEREN: Angolországban és Amerikában s mindenütt, ahol a hitélet a lelki műveltség magaslatára emelkedett.

*

Nem zárhatom le a magyar unitáriusok eddigvaló történetének ismertetését anélkül,

hogy külön meg ne emlékezzem Ferencz József püspökünk fenkölt személyéről, aki mint az egész világ egyedüli unitárius püspöke, a közelmúltban (1928. február 19-én, 93 éves korában) mennybeszállott érettünk, hogy ott szolgálja tovább a magyarság s unitárius népének érdekét.

Ferencz József püspök minden téren nagy szolgálatot tett nemzetének. Jelen szomorú helyzetünkben elsősorban az ő kitartó munkásságának köszönhető, hogy az angol és amerikai unitáriusok, — akik hazájuk vezetői sorában mértékadó helyen állanak, — a legelőkelőbb figyelemmel kísérik azt, ami Erdélyben és Magyarországon történik s mindenképen azon vannak, hogy tekintélyük és befolyásuk latbavetésével, a magyar nép helyzetén segítsenek.

Evvel kapcsolatban szeretettel említem, hogy a folyó év március havában New-Yorkban és Amerika egyéb városaiban rendezett Kossuth ünnepségeken résztvett küldöttségben, a Magyar Országgyűlés Felsőháza Józán Miklós püspöki vikáriust bizta meg, hogy a Felsőházat az ünnepségeken — hatodmagával — képviselje s a New-Yorkban felállított Kossuth szoborra a Felsőház koszoruját elhelyezze.

JÓZÁN MIKLÓS püspöki vikárius a maga dolgát úgy Amerikában, mint visszajövet Angliában — magyar szíve s unitárius lelke szerint — elvégezte.

Mennybeszállott nagy püspökünk fenkölt személyéről való megemlékezésünkkel kapcsolatban, szeretettel üdvözljük tehát, amerikai és angolországi útjáról a közeli napokban visszaérkezett JÓZÁN MIKLÓS püspöki vikáriusunkat, aki mennybeszállott nagy elődjét mindenben követi. Csak még egyre kérjük: hogy mennybeszállott nagy elődjét életkorban és a szolgálat hosszú idejében is kövesse.

*

Előadásom végére értem. Mélyen tisztelt hallgatóim, akik előadásomat követni szívesek voltak, megállapíthatják, hogy:

Az a hit világít nekünk szüntelen,
Melyben egy az Isten... örök... végtelen.

* Lásd 12. oldalt.

Dr. Csiki Gábor előadása a nemzetközi ifjusági konferencián Utrechtben (Hollandia).

Tizenöt nemzet ifjúságának a vezérei gyűlnek össze aug. 26-31 napjain az Utrechti Egyetem öreg falai között. Amerika, Anglia, Németország és Franciaország küldöttei fogják a többséget alkotni. Az Unitárius és más haladó Egyházak képviselőit jönnék össze közös konferenciára, hogy megbeszéljék a jövő nagy feladatait, közös munkatervet készítsenek a különböző országok ifjúsága számára, meghallgassák a különböző országokból beérkező jelentéseket és előkészítsék a jövő évben valamelyik semleges országban tartandó ifjusági világkongresszust. A konferencia elnöksége azzal a kéréssel kereste meg Dr. Csiki lelkészt, hogy tartana a most Utrechtben összeseregülő, jórészt egyetemi hallgatókból álló ifjúnak egy pár előadást „A

protestantizmus az európai végvárokon” címen. Dr. Csiki természetesen készséggel fogadta a kitüntető meghívást annál is inkább, mert itt a világ minden tájáról összeseregülő Ifjúság előtt is reá mutathat arra a halálos veszedelemre, mely ha enyhület hamar nem jő, egyházainkat és fajunkat Európa délkeletén fenyegeti. Nagyszerű alkalmat szolgáltat ez neki arra is, hogy azt az ügyet, melyet élethivatása elé tüzött, a világ unitárius és más haladó egyházai között fennálló testvéri kapcsolatok kiépítését, melynek többek között a Budapesti Misszióház is egyik kézzelfogható szimbóluma — tovább szolgálja. Reméljük, hogy ez a konferencia áldást hoz szerencsétlen fajunk és egyházunk számára egyaránt.

Dr. Csiki Gábor.

HIREK

Telefonszámunk: Lipót 974-24.

Dr. Boros György unitárius püspök letette a régens Tanács előtt a hűség esküt. Az eskü szertartás a kis trónteremben folyt le, ahol Miklós herceg állott körülvéve a pátriárkától és Buzdugán régenstől, jobbra tőlük pedig Bratianu Vintilla miniszterelnök. Lepe datu kultuszminiszter átnyújtotta Boros püspöknek az eskümintát, kérvén, hogy azt az esküformák között olvassa fel. Az eskü letétele után Mison Christea magyar nyelven szólott Boros György püspökhöz. Üdvözölte s annak a reményének adott kifejezést, hogy az unitárius papság az új püspök vezetése alatt mindent el fog követni, hogy a nép békésen élje valláserkölcös és az országhoz hű életét. Miklós herceg angol nyelven üdvözölte a püspököt magas főpapi méltóságában. Bratianu Vintilla melegen kérte az unitárius püspököt kövessen el mindent, hogy hívei között békés hangulat uralkodjon.

Beköszöntők: Barabás István lelkész Budapestre szeptember hó 9-én d. e. 11 órakor, Biró Lajos Hódmezővásárhelyre augusztus hó 19-én, d. e. 10 órakor köszönt be.

Debreczenben a Hatvan-utca 24. sz. imaházban szeptember hó 2-án (vasárnap) d. e. 10 órakor Istentiszteletet tart Józán Miklós püspöki vikárius. A debreceni imaházban ezután minden hó első vasárnapján Istentisztelet lesz.

A Szent István napi körmenetben egyházunk képviselőit a vikárius úr fog résztvenni.

Kebli Tanács ülést tart a budapesti egyházközség előljárósága szeptember 2-án (vasárnap) d. u. 5 órakor. Megelőzőleg augusztus 31-én (péntek) d. u. 5 órakor a Gazdasági Bizottság, szeptember 1-én (szombat) d. u. 5 órakor a Hit és Nevelésügyi Bizottságok üléseznek. Az üléseket a tanácsteremben tartjuk.

Naptár:

Szeptember 16-án (vasárnap) d. e. 11 órakor Iskolai évmegnyitó Istentisztelet lesz a Koháry-utcai templomban. Imádkozik: Janesi László hitoktató lelkész, beszédet mond: Pethő István hitoktató lelkész. Az Istentiszteleten minden unitárius tanuló köteles megjelenni.

Szeptember 23-án (vasárnap), d. e. 11 órakor őszi hálaadó ünnepi Istentisztelet, amelyen urvacso rát oszt a szolgáló lelkész.

Szeptember 28-án (péntek) d. u. 5 órakor Igazgató Tanácsi ülés a tanácsteremben. Ennek egyik legfontosabb pontja a világi elnök választás lesz.

Szeptember hó 30-án (vasárnap) délben Miskolcon tart Istentiszteletet az evangélikus templomban Józán Miklós püspöki vikárius.

A nyaralásból július 31-én reggel érkeztek vissza gyermekeink. Barnára, némelyik feketére sülve a naptól... felhizva a magára szedett kilóktól, még az árnyékát sem lehetett megtalálni annak a pesti fehér arcnak, amivel elindultak. Némelyiket még a hitoktatója gyakorlott szeme is alig ismeri fel. Áldás volt mindenik gyermekén ez a nyaralás. És áldássá vált a szülők szívében. Áldották érte nemcsak a földi szíveket, akik tervezték, hanem annak szívet, akié vagyunk mindnyájan — Istenünket — aki a földi szívek szándékát megáldotta.

Halottaink.

A legöregebb unitárius pap; Tisztelendő Létay Máté nyug. lelkész 89 éves korában Aranyosrákoson meghalt. Letette a palástot s az imakönyvet — hogy 51 éves papságának imádságáról beszámoljon az Ur előtt.

Kökösi Orbók Kálmán törvényszéki irodafőtiszt 57 éves korában meghalt Budapesten. Csendes békés ember volt! Legyen csendes békés pihenése.

Szilágyi Hona 10 hónapos korában.

Tontsch Eleonóra 7 éves korában viszsaszállt a mennybe angyalnak, maga után bánatfelhőt hagyva. Istenünk vigasztalása legyen a szomorú emberekkel.

Esketést, keresztelést, temetést egy nappal előbb kell bejelenteni. Ezt saját érdekében mindenki tartsa szem előtt. Hivatalos órák: délelőtt 9-től délután 3 óráig.

Lakásváltoztatás esetén egy levelezőlapon kérjük az értesítést az új címről, hogy lapunkat pontosan kézbesíthessük.

Ha egycsaládban betegség, vagy egyéb baj támad, ha valamely család tagja kórházi ápolás alá kerül, hozzátartozói levélben vagy telefonon értesítsék a lelkészi hivatalt erről, hogy amennyire erőnk-től telik, enyhítsük testi-lelki fájdalmát, szenvedő testvéreinknek.

Pénztári órák a budapesti lelkészi hivatalban d. e. 9-től d. u. 3-ig. Adót, előfizetést, adományt átvesz Gál Miklós pénztáros.

Mindazoknak a kedves híveimnek és testvéreimnek, akiktől személyesen búcsút venni nem volt alkalmam, ez úton nyújtom kézfogásra kezemet, ölelésre szívemet... Köszönöm, hogy hallgatóim voltok, köszönöm, hogy testvéreim lettek... az Ur szeretetében, Mesterünk útjának próbálgatásában. Találkozásunk öröme: a szeretet volt. Legyen búcsúzkodásunkban is benne a szeretet: — a megbocsátásban.

Biró Lajos.

